

Geschiedenis van het antisemitisme

De eeuwige kop van Jood. Een geschiedenis van het antisemitisme. Ludo Abicht (Vrijdag, Antwerpen 2019), 272 blz., € 19,95

Antisemitisme, Jodenhaat, anti-judaïsme, judeocide, antizionisme, revisionisme of hoe je het ook wilt noemen is er vrijwel altijd geweest. Filosoof en publicist Ludo Abicht constateert dat de eerste hetze tegen en vervolging van de Joden plaatsvond rond 250 voor Christus in Alexandrië, waar men het monotheïsme ‘een belediging voor de lokale Egyptische godheden’ vond en de Joodse wetten en rituelen als een ‘absurditeit’ beschouwde. En daarna hielden de haatcampagnes en pogroms niet meer op. Even leek er tijdens de verlichting en in de napoleontische tijd gedurende een korte periode enige tolerantie jegens hen te ontstaan. Maar al snel was het met de emancipatie en participatie binnen de samenleving weer gedaan. Het dieptepunt van de Jodenhaat ligt nog vers in het collectieve geheugen: de Holocaust. Volgens de auteur is ook na de Tweede Wereldoorlog het antisemitisme niet of nauwelijks afgenomen; het is zelfs opnieuw een groeiend probleem geworden. In de tweeëntwintig hoofdstukken van het essay behandelt Abicht niet alleen de lange geschiedenis van het antisemitisme en de vaak gruwelijke gevolgen ervan, hij zoekt tevens naar argumenten en verklaringen voor alle opgekropte haat en agressie tegen de Joden. Hij noemt een aantal oorzaken. Belangrijk binnen de christelijke kerk is de ontkenning van Jezus van Nazareth als de verwachte Messias geweest. Dat het Joodse volk hem aan de Romeinen zouden hebben overgeleverd zette

ook kwaad bloed. Daardoor waren de Joden volgens de erfzonde godsmoordenaars. ('Zijn bloed kome over ons en onze kinderen.') De middeleeuwse legende van de wandelende Jood heeft het Joodse imago eveneens ernstig geschaad. De eeuwige zwerftocht van Ahasverus (die daartoe was veroordeeld, nadat hij Jezus tijdens de kruisgang zou hebben gemolesteerd), diende 'als een vloek en een straf' te worden uitgelegd. En dan waren er nog de vele lasterverhalen die de Joden in een kwaad daglicht stelden, zoals het bloedspreekje met de beschuldiging dat zij het bloed van christelijke knapen voor het bakken van ongedesemde broden gebruikten.

'Het antisemitisme is na de Tweede Wereldoorlog nauwelijks afgenomen; het is zelfs opnieuw een groeiend probleem'

Van pestepidemieën en rampzalige gebeurtenissen kregen de Joden ook vaak de schuld. Een motief was meestal snel gevonden. Nu eens was het heiligschennis van een gewijde hostie, dan weer betrof het een waterbron die was vergiftigd. In het bijzonder waren het rondreizende monniken en de lagere clerus die bij de gelovige massa's met hun vertel-

sels de kiem legden voor alle woede en geweld. En *last but not least* zorgde de identificatie van de Jood als 'geldjood' en woekeraar voor onheil en tegenspoed. Deze mythe vond zijn oorsprong in het feodale Europa, toen sommige Joden de 'positie als financier van het hof en geldhandelaar' kregen toebedeeld, omdat de kerk het uitlenen van geld tegen rente voor christenen had verboden. Naar de mening van de auteur zijn de talrijke stereotypingen en stigmatiseringen, waarmee grote bevolkingsgroepen konden worden opgehitst en tot geweld aangezet, ook nu niet verdwenen. Ook wijst hij op de vele karikaturen die er van de Joden zijn gemaakt, met een kromme neus, platvoeten, armen van ongelijke lengte en wat al niet meer, die nog steeds bestaan, enkel met de bedoeling de Joden tot minderwaardige schepsels te bestempelen. De schrijver van *De eeuwige kop van Jood* gaat in elk van de hoofdstukken op een vraagstelling in, waarin hij een belangrijk facet van het antisemitisme en zijn geschiedenis behandelt. Niet alle vragen zullen voor docenten geschiedenis even relevant zijn, zoals de vraag of antisemitisme met of zonder koppelteken en Joden wel of niet met een hoofdletter moet worden geschreven, hoewel aan de semantische en filologische uitleg ook een geschiedenis is verbonden. De meeste hoofdstukken zijn zeker de moeite waard om te lezen, ook al zijn deze door de gemiddeld lange zinnen en het specifieke woordgebruik niet altijd even gemakkelijk te bevatten en te doorgronden. Dat neemt niet weg dat de lezer met wat doorzettingsvermogen een goed en genuanceerd beeld van het antisemitisme krijgt, zowel in het verleden als in het heden, met gedetailleerde informatie en soms verrassende wetenswaardigheden. Wist u bijvoorbeeld dat Domela Nieuwenhuis antisemitische trekken vertoonde? Zo zag hij Joodse bankiers als 'de incarnatie van het kapitalisme'. En ook in zijn woordgebruik was hij weinig Joodsgezind. Hij gebruikte bijvoorbeeld bij voorkeur de term 'geldjoderij'.

Gert Moleman